

УДК 373.31 (373.2)

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2022.06>

Оксана Смола,
ORCID iD 0000-0003-1705-8471
методист кафедри теорії й методики
дошкільної та початкової освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
oksana.smola@toippro.mk.ua

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДОШКІЛЬНОМУ ТА МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

У статті актуалізовано дослідження емоційного інтелекту в дітей засобами театралізації. Здійснено критичний аналіз наукових, методичних різних аспектів реалізації шляхів розвитку емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці з упровадження елементів театралізації. Установлено, що найкраще відбувається формування та пізнання емоцій через театралізовану гру, фантазування, творчість. Акцентовано увагу на важливості вміння розуміти та виявляти власні емоції, відчувати емпатію, контролювати свій стан.

Сформульовано рекомендації для педагогів із використання елементів театралізації з метою розвитку емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці. Запропоновано алгоритм упровадження елементів театральної діяльності в освітній процес та добірку вправ, ігор, прийомів, розроблених творчою групою педагогів Миколаївщини. Продемонстровано досвід роботи вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів закладів загальної середньої освіти Миколаївської області з розвитку емоційного інтелекту в дітей через занурення у світ емоцій. Уперше розроблено рівні визначення емоційного інтелекту та етапи його формування для дошкільного та молодшого шкільного віку.

Практична значущість розвитку емоційного інтелекту засобами театралізації полягає в можливості використання матеріалу педагогічними працівниками в організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та початкової школи в напрямі розвитку емоційного інтелекту, у методичній роботі закладів освіти та системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: дошкільний та молодший шкільний вік; емоційний інтелект; театралізація; умови розвитку емоційного інтелекту.

© Смола О. М., 2022

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У сучасному світі, щоб порозумітися, недостатньо спілкуватися однією мовою чи розуміти значення слів співрозмовника. Деяка інформація подається певними діями, жестами, мімікою, емоціями. Діти зде-

більшого проводять час за смартфонами, планшетами й іншими гаджетами та втрачають повноцінний зв'язок із реальним спілкуванням з однолітками, батьками, не вміють показувати власні чи пережиті емоції, бути гнучкими в різних ситуаціях. Важливо впроваджувати сучасні підходи, які сприятимуть умінню правильно виходити

з будь-якого емоційного стану, навчать регулювати та управляти емоціями в повсякденному житті.

Ключові положення Концепції «Нова українська школа», Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти, Базового компонента дошкільної освіти зумовлюють актуальність дослідження різних аспектів розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти дошкільного та молодшого шкільного віку

В основу Стандартів покладено формування ключових компетентностей за різними освітніми напрямками: емоційно-ціннісного ставлення (компетентність як результат дошкільної освіти та особистісне надбання); у мовно-літературній, соціальній і здоров'язбережувальній, мистецькій освітніх галузях (компетентнісний потенціал кожного освітнього напрямку визначено компонентами – володіння емоціями, знаннями і навичками – та наскрізних умінь (конструктивно керувати емоціями).

У Базовому компоненті дошкільної освіти невід'ємними є ідеї про використання казки та гри в гармонійному розвитку особистості (Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція), 2021). Період життя дитини дошкільного віку визначається зміною особистості й готовністю до нових соціальних ситуацій розвитку. Зберігаючи наступність із дошкільним періодом, початкова школа продовжує подальше становлення особистості через комунікативну компетентність та сформованість знань і навичок вербальних/невербальних засобів спілкування, емоційної активності.

У додатках до Державного стандарту початкової освіти визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з освітніх галузей: мовно-літературної – регулює власний емоційний стан, збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід; соціальної і здоров'язбережувальної – спілкується конструктивно; мистецької – імпровізує, взаємодіє з іншими особами через мистецтво, регулює власний емоційний стан засобами мистецтва (Державний стандарт початкової освіти, 2019). Реалізація змістової лінії «Театралізуємо»

наскрізно проходить через інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи в початкових класах.

Важливість розвитку емоційного інтелекту сприяє розумінню власних емоцій, емпатії, забезпечує адаптацію до соціуму, рефлексію (самопізнання) та регуляцію власної поведінки та діяльності. Емоційний інтелект (уміння ефективно послугуватися емоціями) унесено до складу наскрізних умінь, якими повинні оволодіти здобувачі освіти в дошкільному та молодшому шкільному віці.

Освітній процес потребує використання методів та форм через занурення у світ емоцій, які допоможуть дитині пізнавати власний світ, регулювати емоції, управляти ними. Саме ці навички готують до самостійного життя.

На сучасному етапі розвитку та реформування системи освіти України є суперечності між необхідністю розвитку емоційного інтелекту та вмінь конструктивно керувати емоціями як результатом навчання здобувачів освіти та недостатнім рівнем упровадження методик розвитку емоційного інтелекту з елементами театралізації в практику роботи закладів дошкільної та початкової освіти.

Це зумовлює доцільності докладного вивчення питань розвитку емоційного інтелекту та вмінь конструктивно керувати емоціями дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в освітньому процесі.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

У психологічній науці емоційний інтелект відображений у різних аспектах і представлений у дослідженнях науковців.

Актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту розглядали вчені Е. Л. Носенко та Н. В. Коврига в теоретичному, соціальному та педагогічному аспектах (Носенко Е. Л., Коврига Н. В., 2003, с. 67–23), розкрито зміст, структуру та шляхи розвитку емоційного інтелекту в дослідженні О. М. Мельника (Мельник О. М., 2020, с. 128–129).

Протягом тривалого часу розглядалися зв'язки закономірностей між мисленнє-

вими та емоційними процесами, що стало передумовою дослідження емоцій та інтелекту.

У сучасній науці, як зазначає Т. В. Водолазська, особлива увага приділяється проблемам емоційного здоров'я, емоційного благополуччя, розвитку емоційного світу дітей, емоційних особливостей формування особистості в дитинстві, емоційній стійкості. На думку автора, використання в роботі вчителя «Коробки емоцій», яка була створена бельгійськими науковцями, допоможе дітям усунути напругу, набуті навичок саморегуляції, засвоїти соціальні форми вираження емоцій (Водолазська Т. В., 2010, с. 27–31). Дошкільники та молодші школярі через гру найкраще можуть відчувати власні емоції, навчитися ними управляти. Обговорюючи переглянуті мультфільми, прослухані казки та літературні твори, діти приймають на себе образи головних героїв та вчаться описувати їхній емоційний стан.

Дослідження В. В. Лазаренко свідчать про те, що діти здатні усвідомлювати, розуміти свої почуття та емоції, називати їх (у рамках вікової компетенції), уміння виявляти їх за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, уміння стримувати та керувати ними, а також виявляти початкові навички емпатії (Лазаренко В. В., 2019, с. 281). Робота над емоціями веде до здорового психологічного та емоційного стану, який впливає на всі події в нашому житті. Уміння володіти почуттями та розібратись у своїх емоціях формується з раннього віку, є складником досягнення успіху, може бути мотивувальним фактором до розвитку емоційного інтелекту.

Наявні суперечності між важливістю розвитку емоційного інтелекту та створенням умов для емоційного благополуччя здобувачів освіти як напряму організації освітнього процесу. Виникає потреба впровадження сучасних методик для розвитку емоційного інтелекту засобами театралізації, специфіки підготовки і проведення вправ на уроці/занятті/заході з розвитку емоційного інтелекту в закладах освіти.

Мета статті: дослідити особливос-

ті формування емоційного інтелекту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку як основи благополуччя емоційного стану.

Завдання статті:

1. На основі вивчення теоретичних аспектів питання дослідити методичну, наукову літературу про розвиток емоційного інтелекту в дітей.

2. Сформувані перелік порад для використання педагогами в освітньому процесі щодо керування своїми емоціями в повсякденному житті.

3. Подати вправи в розвитку емоційного інтелекту з використанням театралізації для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, розроблені педагогічними працівниками Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу. Вивчення та аналіз напрямів (зміст дошкільної освіти) та результатів (компетентності дитини) у Базовому компоненті дошкільної освіти, типових освітніх програм для 1–2 та 3–4 класів закладів загальної середньої освіти дає змогу стверджувати, що частково можна простежити реалізацію розвитку емоційного інтелекту, надаючи перевагу навичкам конструктивного керування емоціями.

Підґрунтям проведеної дослідницької роботи є такі підходи: комплексний, системний, діяльнісний та синергетичний. Ключові методологічні принципи – принципи об'єктивності, доказовості, усебічності, сутнісного аналізу, наступності, системності. Об'єктивність, вірогідність, надійність і доказовість є важливими методологічними вимогами до результатів проведеної дослідницької роботи.

Учителям доречно цілеспрямовано вибудовувати систему роботи з розвитку емоційного інтелекту в закладах дошкільної та початкової освіти. Насамперед слід визначитися з тим, із якими емоціями та почуттями будемо ознайомлювати вихованців/учнів залежно від їхнього віку (Мельник О. М., 2020, с. 130). Потрібен час, щоб діти навчились усвідомлювати емоції та керувати ними.

Поділяючи думку науковців О. М. Мельника, Т. В. Водолазської, В. В. Лазарен-

ко, звертаємо увагу на необхідності враховувати вікові особливості здобувачів освіти та розвивати емоційний інтелект. Розпочинати таку роботу в дошкільному віці доцільно через емоційно-ціннісне ставлення. Уважаємо, що потрібно ознайомлювати з базовими емоціями – радість, злість, сум, страх, жалість, емпатія, любов. Саме види театралізованої діяльності сприятимуть навчанню дитини розуміти власні емоційні стани

У початковій школі продовжуємо ознайомлювати першокласників з доступними та близькими для розуміння емоціями: веселість, занепокоєння, провина, смуток, співчуття, гордість, спокій, хитрість. Із другокласниками поглиблюємо зміст ознайомлення з емоційно-почуттєвою сферою: гнів, задоволення, здивування, огида, сором, мрійливість, щастя. Учням 3–4 класів для ознайомлення пропонуємо розширити словник емоцій: інтерес, страждання, горе, депресія, відраза, зневага, ворожість, тривога, заздрість, байдужість.

Цей поділ емоцій умовний з огляду на психофізіологічні та вікові особливості дошкільного та молодшого шкільного віку, який можна розширювати і поглиблювати, збагачувати словник назвами й описами емоцій і емоційних станів власних або героїв прочитаних творів. Для розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку та молодших школярів ефективним є використання елементів театралізації через занурення у світ емоцій.

Особливого значення розвиток емоційного благополуччя набуває в дошкільному та молодшому шкільному віці, оскільки саме в ці періоди відбувається емоційне становлення дітей, удосконалення їхньої самосвідомості, здатності до рефлексії та самоздатності. Розвиток емоційного благополуччя дитини необхідно розглядати як пріоритетний напрям роботи сучасного педагога. Кожен, хто оволодіє вміннями розуміти свої емоції, управляти ними, мотивувати свою діяльність, співчувати та спілкуватися, належить до емоційно освічених людей (Водолазська Т. В., 2010, с. 28–29).

Робота над емоціями стає профілак-

тичним засобом до здорового емоційного стану. Дітям треба навчитися визначати свій емоційний стан, правильно називати емоції, диференціювати їх. Здатність розібратись у своїх емоціях дає можливість малюкам оволодіти ними. При цьому необхідно поступово:

- формувати вміння давати назву своїм емоціям і відрізнити їх;
- розвивати емпатію, тобто здатність адекватно реагувати на емоційні стани тих, із ким доводиться спілкуватися;
- формувати вміння бути гнучким під час спілкування.

Пропонуємо розпочинати роботу через занурення у світ емоцій.

Перший етап. Запропонувати маску без вираження емоції. Обговорити, що відчують діти, що вони хотіли би змінити або додати в маску, пояснити чому.

Другий етап. Запропонувати маску з усмішкою. Обговорити, що відчують діти, що б вони хотіли додати в маску, пояснити чому.

Третій етап. Запропонувати маску з перевернутою усмішкою. Обговорити, що відчують діти, що вони хотіли би додати в маску, пояснити чому.

Четвертий етап. Створити маски з різними емоціями. Пограти в гру «Упізнай емоцію», коли головний герой одягає на себе маску, а інший називає емоцію. Потім міняються місцями. Наостанок діляться враженнями, як себе почували в масці та що відчували, коли дивилися на героя в масці.

П'ятий етап (за потреби). Бувають випадки, коли дитина радіє, плаче, злиться, сумує тощо. Запропонувати підійти до дзеркала та подивитися на себе, назвати емоцію (педагог може допомогти) та власні почуття. Спробувати «перевтілитися» в іншу емоцію і ще раз проговорити про почуття. Якщо дітям важко висловлюватися, педагог може продемонструвати власний приклад. Пояснити, що жодних емоцій не варто боятися, важливо навчитися належно змінювати їх.

Із власного досвіду І. В. Чекановська, учитель початкових класів Миколаївської

загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3 Миколаївської міської ради Миколаївської області, стверджує, що емоційний інтелект має важливе значення в житті дитини та дорослої людини. Особистість, яка формує в собі навички спілкування, емпатію, відчуває внутрішню гармонію, займається самопізнанням, розвиває емоційний інтелект, буде свідомою та повноцінною (Чекановська І. В., 2021, с. 42). Учитель початкових класів продемонструвала досвід роботи над формуванням емоційного інтелекту та подала добірку вправ, бесід та ігор для використання з учнями 1–2 класів під час ранкових зустрічей, на перервах та хвилинках відпочинку. Педагоги можуть використовувати підготовлений матеріал під час проведення занять/уроків/заходів з української мови та інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Д. Гоулман виділяє такі критерії розвиненого емоційного інтелекту:

- розуміння власних емоцій (самосвідомість);
- керування власними емоціями (самоконтроль);
- емпатія у ставленні до емоцій інших людей (соціальне розуміння);
- здатність справлятися з емоціями інших людей (управління взаємовідносинами) (Гоулман Д., 2019).

Уважаємо, що для початкового рівня сформованості емоційного інтелекту характерними є брак уміння сприймати та відчувати власні емоції, низька самооцінка, упертість, нерозуміння як співпереживати та співчувати, дорослий є провідником розпізнавання емоцій інших та допомагає з ними контактувати.

Для середнього рівня – відчуття розуміння емоцій (позитивних, негативних, нейтральних), уміння ними керувати, надавати самооцінку з допомогою дорослих, відчувати емпатію, починає розуміти емоції інших.

Для достатнього рівня – уміння володіти власними емоціями, оцінювати власний емоційний стан, співпереживати та виявляти емпатію, адекватно реагувати на емоції інших.

Для високого рівня – здатність розуміти та аналізувати власні емоції та почуття, уміння контролювати негативні впливи емоційних станів, бути в гармонії з собою та оточенням, здатність вислухати іншого та прийняти до уваги його думки, за потреби надати поради.

Рекомендуємо спочатку навчитися керувати власними емоціями, щоб надалі розвивати емоційний інтелект. Для цього треба попрацювати над собою, прислухатись і пізнати себе. Самопізнання вчить розбиратись у власних емоціях. Наступним кроком є самоконтроль, який допоможе правильно використовувати емоції в житті для досягнення позитивного результату. Завершальним кроком є мотивація, яка дає можливість зрозуміти, чого бажаєте, та надихає на гармонію почуттів, думок та емоцій.

Навчання емоційного інтелекту відбувається в емоційні моменти життя.

- Якщо дитина зробила щось небажане, дайте коментар вчинку і ваших почуттів, наприклад: «Я хвилююся, коли ти не береш слухавки» замість: «Ти жахливо себе поводиш».

• Покажіть зацікавленість у проблемах дитини і необмежену підтримку. Постарайтеся знайти моменти, щоб похвалити його/її, а не те, за що можна насварити.

• Намагайтесь зрозуміти, яку емоцію відчуває дитина. Пам'ятайте, що в неї не такий багатий словниковий запас і життєвий досвід. Вона може просто не розуміти, що саме її засмучує. Запитайте: «Ти не сильно втомився?», «Я бачу, що тобі погано, може, тебе образив друг/однокласник?». Вислухайте відповідь дитини і допоможіть їй описати словами свої почуття.

Серед різноманітних засобів розвитку складників емоційного інтелекту, як уважає В. В. Лазаренко, є театралізована діяльність. Розвиток емпатії в театралізованій діяльності досить високий, адже театралізована діяльність – це ігрова діяльність, у якій дитина завдяки специфічним особливостям має тонко відчувати емоційний стан персонажів, займати позицію героя або глядача, який уміє співчувати, співпережива-

ти (емпатійна діяльність) (Лазаренко В. В., 2019, с. 281).

Підібрані педагогами вправи під час театралізованої діяльності знімають емоційну напругу, розвивають довіру одне до одного, дають можливість висловити свої почуття. Діти вчаться бачити, розуміти свій емоційний стан та відчувати емпатію. Елементи перевтілення під час театралізації допомагають краще зрозуміти характери персонажів та емоційно реагувати на проблеми, мотиви поведінки, правильно описувати та передавати їх мімікою, жестами. Наші почуття та емоції змінюються через ставлення до інших. Усвідомлення своїх емоцій допомагає вільно проживати їх під час роботи над роллю.

Розвиток емоційного інтелекту розпочинається з роботи над емоціями та почуттями поетапно:

I – ознайомлення з емоцією (фото, відео, учинок);

II – уведення смайла з емоцією;

III – спостереження за вираженням емоцій у себе та інших (дзеркало, тренажер);

IV – вербальний і невербальний опис емоцій;

V – аналіз власного переживання (стану);

VI – аналіз, коли емоція корисна, а коли шкодить і як правильно її переживати.

Засобами розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є театралізована діяльність, зокрема гра, казка, література, музика, танець, образотворче мистецтво, природа.

Представлення результатів реалізації дослідження.

2021 року Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти започаткував проєкт «Театральна педагогіка». У рамках проєкту відбувається робота творчої групи, яка у I півріччі 2022 року вивчала питання «Організація театралізованої діяльності в освітньому процесі».

Результати напрацювань продемонстрували, як важливо в освітньому процесі впроваджувати вправи та елементи театралізації для розвитку емоційного інтелекту

дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Пропонуємо для виконання завдань із розвитку емоційного інтелекту – усвідомлення власних емоцій і почуттів – використовувати такі види діяльності, як:

дидактична гра «Визнач емоцію» (із досвіду роботи Н. Л. Березюк, вихователя Первомайського дошкільного навчального закладу № 1 «Ластівка» Первомайської міської ради); *мета*: ознайомлювати з різними емоціями, використовуючи ляльки «Афлатуни», правильно висловлюватися, вчити визначати і називати їх; спонукати дітей до вміння точно передавати емоції характерною мімікою.

Методичний коментар. Ляльки «Афлатуни» завітали до дитячого садка. Вихователь розповідає коротеньку пригоду, яка трапилася з ними дорогою (із різною інтонацією для кожного Афлатуна). Пропонує дітям знайти Афлатунів, про яких щойно почули, назвати емоцію, передати мімікою їхній настрій.

Вправа «У гостях у клоуна» (із досвіду роботи О. Л. Гапішко, вихователя Баштанського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 2 «Віночок» Баштанської міської ради Баштанського району); *мета*: вправляти дітей в імітації рухів, залучаючи казкових героїв; передавати їхні емоції та володіти мімікою, жестами; виховувати дружні стосунки.

Методичний коментар. У гості до дітей завітав клоун, який утік із цирку, тому що злякався звірів. Усі разом допомогли йому перебороти свій страх і показати, які емоції викликають у нас казкові герої-звірі.

Вправа-психогімнастика «Наш настрій» (із досвіду роботи Н. С. Івершиної, вихователя логопедичної групи Миколаївського закладу дошкільної освіти № 64 «Барвінок» Миколаївської міської ради); *мета*: вчити дітей аналізувати та розуміти свій внутрішній стан, настроїв; закріплювати знання про емоції та вміння їх правильно виражати; розвивати вміння розпізнавати настроїв за мімікою та знімати емоційну напругу.

Методичний коментар. Вихователь

звертається до дітей із проханням розказати, який у них настрій і вибрати картинку-емоцію. Кожен по черзі обирає зображення емоції та пояснює, яку саме обрав, який відчують настрій, що викликає такі почуття. Наприкінці висловлюються, чи змінився в когось настрій після заняття, і пояснюють чому.

Для формування вмінь керувати власними емоціями через занурення в казковий світ доцільні такі напрями роботи:

Вправа «Почуття та емоції героїв» (із досвіду роботи Г. Г. Дашковської, учителя початкових класів Миколаївської загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів № 3 Миколаївської обласної ради); *мета*: розвиток у дітей розуміння емоцій та почуттів інших; пробудження емоційних переживань через казковий сюжет; формування та виховання емоційного інтелекту.

Методичний коментар. У кожного на парті картка «Колобки емоцій».

Після прослуховування казки про зиму ставимо запитання:

- Яким був герой (герої) з початку історії?
- Чи змінилися почуття після подій, учинків героїв?
- Якими герої стали під кінець історії?
- Передайте свої емоції та почуття до того чи іншого персонажа.

Діти пояснюють, який емоційний стан у героїв протягом усієї історії. З'ясовують причини зміни настрою, почуттів, емоційних станів. Фіксують результати на картках (позначають та малюють за власним розумінням емоцію). Роблять висновки.

Настільна гра «Шалені мордахи» (із досвіду роботи А. М. Шлепіної, учителя початкових класів Миколаївської спеціалізованої приватної школи I–III ступенів «Ор Менахем»); *мета*: навчати дитину передавати свої почуття та емоції, використовуючи підготовлені картки; розвивати емоційний інтелект; уміння виокремлювати свої почуття та почуття інших людей.

Методичний коментар. Перед початком гри необхідно добре перемішати

всі картки й утворити з них колоду. Кожен гравець бере собі по три картки, щоб ніхто не бачив зображення на зворотному боці. Якщо комусь із гравців удалося витягнути три однакові картки, їх слід повернути в колоду і знову перемішати. Кожен гравець має одну мету – зібрати три однакові картки. Для того, щоб зібрати колекцію, гравець перш ніж ходити, визначає, якій із його карток потрібна пара, потім йому потрібно попросити необхідну карту в суперника. Гравець називає ім'я суперника і запитує: «У тебе є...?», потім гравцеві слід максимально точно повторити міміку з картки, яку він хоче отримати для своєї колекції. Якщо в суперника немає такої картки, тоді:

- гравець показує язик, даючи зрозуміти, що такої картки в нього немає;
- гравець, який запитував, бере з колоди одну картку і на цьому його хід завершено.

Якщо в суперника є картка, яку просить гравець, то:

- гравець, який запитував картку, забирає її собі.
- Якщо гравець зібрав три однакові картки (колекцію), він викладає їх перед собою малюнками вгору.
- Гравець продовжує свій хід і знову запитує картку.

Якщо витягли картку Джокер, то ви можете походити цією картою у свій хід, щоб витягнути в суперника будь-яку одну картку з руки не дивлячись.

Гра закінчується, коли всі картки розіграні (колода порожня і на руках гравців немає карток). Перемагає той гравець, який зібрав найбільшу кількість колекцій.

Гра «Компас емоцій» (із досвіду роботи І. А. Лашко, учителя української мови і літератури Новоолександрівського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Єланецької селищної ради); *мета*: уміти розмірковувати над прочитаним твором; розвивати в дітей розуміння емоцій та почуттів інших, пробудження емоційних переживань через казковий сюжет, використовуючи картки з зображеннями емоцій; формування та виховання емоційного інтелекту.

Методичний коментар. Кожна група (пара) учнів отримує набір із 8 карток, наприклад: радість, страх, інтерес, натхнення, сумнів, подив, довіра, гнів. Під час аналізу прочитаного твору кожна група викладає обрані картки з зображеннями емоцій, пояснюючи, чому певна ситуація викликала в учасників таку емоцію.

Наступним напрямом розвитку емоційного інтелекту є розпізнавання емоцій інших людей. Представляємо види діяльності для формування цих умінь.

Дидактична гра «Овочеві сварки» (із досвіду роботи І. П. Каліновської, вихователя Первомайського закладу дошкільної освіти № 34 «Зірочка» Первомайської міської ради); *мета:* вчити дітей визначати емоції – сварка, хизування, хитрість, гнів, радість – через перевтілення; ознайомити з різними емоціями під час діалогу; розвивати творчі здібності, уяву, фантазію, образне мислення, пам'ять, комунікативні навички, уміння взаємодіяти, домовлятися, працювати в парах; виховувати зацікавленість, позитивні емоції.

Методичний коментар. Дітям пропонуємо уявити себе овочем – капостою, буряком, горохом, помідором, морквиною. Розігруємо діалог – сварка овочів. Необхідно відобразити на обличчі емоцію під час сварки та навчитися її змінювати.

Вправа «Музичний телефон» (із досвіду роботи А. В. Шевчук, музичного керівника Первомайського закладу дошкільної освіти № 32 «Буратіно» Первомайської міської ради); *мета:* учити дітей упізнавати твір за мелодією, називати його назву та автора; описувати та показувати емоції, які відчували; розвивати творчу активність; спонукати емоційно сприймати твори мистецтва та розвивати естетичний смак.

Методичний коментар. Діти сідають у коло, перед ними картки з зображеннями різних емоцій. Музичний керівник дає одній дитині навушник зі знайомим твором, яка, відчувши настрій музики, передає словом назву емоції на вушко наступному учаснику. Хто останній у колі, почувши назву емоції, бере відповідну картку і намагається вгадати назву твору та автора,

яку чула перша дитина з кола, після чого відтворює емоцію на своєму обличчі. Музичні твори мають бути контрастними, різнохарактерними, мати чітку певну емоцію. Протягом вивчення творів необхідно обговорювати з дітьми настрій цієї музики та показувати картку-емоцію, яка відображає мелодію.

Приєм «Емограма» (графічне зображення емоцій) (із досвіду роботи Г. Ю. Мясоед, учителя початкових класів Миколаївської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 3 Миколаївської міської ради); *мета:* формувати вміння досліджувати емоційний стан дійової особи оповідання за допомогою побудови емограми; описувати свої емоції, пережиті під час читання художнього твору; наводити приклади вчинків персонажів, які викликали відповідні емоції; удосконалювати вміння учнів осмислено читати, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки; досліджувати співвідношення міркування дійових осіб, їхній настрій із проявами поведінки.

Методичний коментар. Учитель має організувати роботу на уроці за допомогою продуманої системи запитань і провести дослідження літературного твору. Складена емограма дає змогу візуально зафіксувати емоційний стан літературного персонажа (або кількох дійових осіб) і простежити зміни в його настрої за певних обставин. Результати дослідження фіксують на шкалі, яка відображає умовні етапи зміни настрою. Лінію, що їх розділяє, умовно називають лінією емоційної рівноваги. На етапі проведення дослідження діти послідовно, за вказівками вчителя, аналізують розвиток емоційного стану дійових осіб. Проти відповідних слів на «шкалі настрою» ставлять позначки. На етапі узагальнення окремі позначки необхідно з'єднати.

Вправа «Зіскований телевізор» (із досвіду роботи М. О. Хорошевої, педагога-організатора Очаківської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 4 Очаківської міської ради); *мета:* розвивати здатність самостійно розпізнавати і розрізняти емоцію, яку передаємо, так, як адресат її зро-

зумів, без слів, тільки за допомогою міміки та жестів.

Методичний коментар. Перед початком виконання вправи буде доречним пригадати, які емоції діти знають. Виконати невеличку розминку для тіла та масаж обличчя. Усі учасники вправи, крім одного, заплющують очі, «сплять». Ведучий мовчки показує учаснику, який «не спить», будь-яку емоцію на картинці. Цей учасник, розбудивши іншого гравця, передає побачену емоцію, як він її зрозумів, без слів, за допомогою міміки та жестів. Далі другий учасник «будить» третього та передає йому свою версію побаченого. І так, поки всі не «прокинуться». Після цього ведучий опитує учасників гри, починаючи з останнього, про те, яку емоцію, на їхню думку, їм передавали.

Пропонуємо використовувати в освітньому процесі для розвитку емоційного інтелекту методи театралізації та драматизації. Така діяльність на заняттях пробуджує здатність до співчуття, співпереживання, розвиває уяву, мислення, допомагає адаптуватися в соціумі, упоратися з тривогою, невпевненістю, навчає спілкуванню. Це можуть бути:

- ігри-імітації образів тварин, людей, літературних персонажів;
- рольові діалоги на основі тексту;
- інсценування творів;
- вистави за одним або кількома творами;
- ігри-імпровізації з розігруванням сюжету без попередньої підготовки тощо.

Розпочинати впроваджувати елементи театралізованої діяльності рекомендуємо за алгоритмом:

- артикуляційна гімнастика зі звуками, складами;
- розроблення тембрального діапазону («кричалки»);
- робота над мімікою і жестом;
- пальчикова гімнастика (розвиток дрібної моторики);
- інтонаційна виразність;
- використання методів театральної педагогіки.

Практика роботи засвідчує, що найв-

далішими формами для розвитку емоційного інтелекту в дитячому колективі є дидактичні, творчі та сюжетно-рольові ігри, робота в парах (групах), проведення інтегрованих занять.

Для цього можна використовувати різні види театру: стендовий театр (фланелеграф, тіньовий), театр ляльок-маріонеток, театр на руці (пальчиковий, картинки на руці, рукавички, тіней), настільний ляльковий театр (на плоскій картинці, магнітний настільний, конусний), театр живої ляльки.

Пропонуємо такі види діяльності з елементами театралізації:

1) ігри з емоціями (дібрати емоцію, назвати її, перевтілитися, показати емоцію невербальними засобами);

2) маски емоцій;

3) скриня з емоціями;

4) шкала емоцій;

5) щоденник емоцій;

6) пальчиковий театр;

7) розігрування діалогів із використанням підручних матеріалів;

8) вправи на розвиток емпатії (за малюнком, фотографією, словесним описом).

Використання в освітньому процесі вправ, ігор, прийомів з елементами театралізації сприяє розвитку емоційного інтелекту, навчає моделювати різні ситуації спілкування та співпереживання, впливає на розвиток почуттів, емоційних станів, сприяє набуттю власного досвіду у співпраці в дошкільному та молодшому шкільному віці.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми.

Актуальність питання розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти з упровадженням елементів театралізації в контексті Базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти стимулює дослідників на подальші теоретичні та емпіричні пошуки.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що робота над емоціями є профілактичним засобом, що підтримує здоровий емоційний стан. Дітей потрібно навчати визначати свій емоційний стан,

правильно називати емоції, диференціювати їх. Здатність розібратись у своїх емоціях дає можливість дитині оволодіти ними. Педагогам рекомендовано цілеспрямовано вибудовувати систему роботи з розвитку емоційного інтелекту в закладах дошкільної та початкової освіти.

У статті виокремлено особливості формування емоційного благополуччя у здобувачів дошкільної та початкової освіти; розроблено рівні сформованості емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці відповідно до виділених критеріїв Д. Гоулмана.

Запропоновано практичні вправи з розвитку емоційного інтелекту з упровадження театралізації для використання в освітньому процесі закладів дошкільної та початкової освіти.

Успішна реалізація шляхів розвитку емоційного інтелекту полягає в здатності ефективно взаємодіяти з оточенням, правильно орієнтуватись у різних життєвих ситуаціях. Це дає можливість досягнути

успіху в усіх сферах суспільного життя. Відповідно до здійсненого аналізу впливу театралізованої діяльності на розвиток дитини автор дійшов висновку, що вона може бути одним із засобів розвитку емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці.

Перспективним напрямом для досліджень залишається питання розвитку емоційного інтелекту засобами театралізації, що дасть можливість прогнозувати особистісний розвиток людини в єдності із соціальним контекстом та використовувати елементи театралізованої діяльності в реабілітаційній роботі з дітьми (посттравматичний період) і представлення результатів рівнів емоційного розвитку в дошкільному та молодшому шкільному віці до і після виконання запропонованих вправ на основі спостережень чи анкетування засобами театралізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Водолазська Т. В. Формування емоційного благополуччя дітей молодшого шкільного віку / Т. В. Водолазська // Постметодика. – 2010. – № 6. – С. 26–31.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Д. Гоулман. – Х. : Віват, 2019.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
5. Лазаренко В. В. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку у театралізованій діяльності / В. В. Лазаренко // Молодий вчений. – 2019. – № 12 (76). – С. 279–282. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-58>.
6. Мельник О. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів / О. М. Мельник // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2020. – № 73. – Т. 1. – С. 128–133. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.24>.
7. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : моногр. / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. – Київ : Вища школа. – 2003. – С. 126.
8. Чекановська І. В. Формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: теорія і практика / І. В. Чекановська // Вересень. – 2021. – № 3 (90). – С. 34–45. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2021.03>.

**DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE
OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOLCHILDREN BY MEANS
OF THEATRICALIZATION**

Smola Oksana,

*educator, Department of Theory and
Methods of preschool and primary Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
oksana.smola@moippo.mk.ua*

The article actualizes the study of children's emotional intelligence through acting out. The analysis of various ways to develop the emotional intelligence of preschool and primary school children with elements of theatrical performance is carried out. It is established that the best way to develop and to cognize emotions is theatrical play, fantasizing and creativity. Emphasis is placed on the importance of being able to understand and express one's emotions, feel empathy, control one's condition.

There are given recommendations for teachers on the use of theatre elements to develop EI of preschool and primary school children. An algorithm for introducing and a selection of theatrical activities (exercises, games, techniques developed by a group of Mykolaiv region teachers) into the learning process is proposed. The experience of Mykolaiv region preschool educators and teachers on the development of children's emotional intelligence through immersion in the emotions dimension is demonstrated. Levels of emotional intelligence defining and its stages have been developed.

Keywords: *conditions for the development of emotional intelligence; dramatization; emotional intelligence; preschool and primary school age; theatre activities.*

REFERENCES

1. *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. Nova redaktsiia ta porady dlia orhanizatsii osvitnoho protsesu* (2021). [The basic component of preschool education. New edition and tips for organization of the educational process]. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (ukr).
2. Chekanovska, I. V. (2021). Formuvannia emotsiinoho intelektu v uchniv pochatkovoї shkoly: teoriia i praktyka [Formation of emotional intelligence in students primary school: theory and practice]. *Veresen*, 3 (90), 34–45. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2021.03> (ukr).
3. Goulman, D. (2019). *Emotsiinyi intelekt* [Emotional intelligence]. Kh.: Vivat (ukr).
4. Lazarenko, V. V. (2019). Rozvytok emotsiinoho intelektu ditei doshkilnogo viku u teatralizovanii diialnosti [Development of emotional intelligence of preschool children in theatrical activities]. *Molodyi vchenyi*. 12 (76), 279–282. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-58> (ukr).
5. Melnyk, O. M. (2020). Rozvytok emotsiinoho intelektu molodshykh shkolariv. [Development of emotional intelligence of junior schoolchildren.]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 73 (T. 1), 128–133. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.24> (ukr).
6. Nosenko, E. L. & Kovryha, N. V. (2003). *Emotsiinyi intelekt: ontseptualizatsiia fenomenu, osnovni funktsii* [Emotional intelligence: conceptualization of the phenomenon, basic functions]. Kyiv: Vyscha shkola (ukr).
7. State standard of primary general education. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (ukr).
8. Vodolazska, T. V. (2010). Formuvannia emotsiinoho blahopoluchchia ditei molodshoho shkilnogo viku [Formation of emotional well-being of younger children school age]. *Postmetodyka*, 6, 26–31 (ukr).